

**POSIEDZENIE GRUPY EKSPERTÓW DO SPRAW METODYKI
PROGRAMOWANIA ROZWOJU PRODUKCJI ROLNEJ I ZAPOTRZEBOWANIA
NA ŻYWNOSĆ**

W lutym 1963 r. odbyło się w Genewie posiedzenie grupy ekspertów do spraw metodyki programowania rozwoju produkcji rolnej i zapotrzebowania na żywność, zorganizowane przez Komitet Rolny Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ (we współpracy z FAO). W posiedzeniu wzięli udział eksperci z 16 następujących krajów: Austria, Belgia, Dania, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Jugosławia, NRF, Polska, Rumunia, Wielka Brytania, Włochy, ZSRR, USA.

Były też reprezentowane następujące organizacje międzynarodowe:

- Organizacja Wyżywienia i Rolnictwa (FAO),
- Europejska Komisja Gospodarcza (EKG ONZ),
- Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD),
- Europejska Wspólnota Gospodarcza (EEC).

Przewodniczącym Konferencji wybrany został i jej obradom przewodniczył C. T. Saunders, przedstawiciel Wielkiej Brytanii. Zastępcą przewodniczącego wybrano A. Kamińskiego, delegata ZSRR.

Porządek dzienny obejmował następujące sprawy:

1. Przegląd i ogólna charakterystyka uzyskanych doświadczeń w zakresie metodologii prac badawczych w dziedzinie programowania rozwoju produkcji rolnej i zapotrzebowania na żywność w Europie,
2. Modele prognoz i projektowania.
3. Programowanie zapotrzebowania (popytu).
4. Programowanie produkcji.
5. Prognozy handlu zagranicznego.
6. Wpływ polityki ekonomicznej na wyniki opracowanych prognoz i programów.
7. Sprawy różne (bibliografia z zakresu programowania rozwoju produkcji rolnej i zapotrzebowania na żywność, plan pracy grupy ekspertów na przyszłość, przyjęcie sprawozdania).

**1. Przegląd i charakterystyka doświadczeń
w zakresie metodologii prac badawczych**

Omawiane posiedzenie było pewnego rodzaju podsumowaniem dotychczasowych zebrań poświęconych bądź to zapotrzebowaniu na żywność (1953—1959), bądź też programowaniu produkcji rolnej (1960—1961). Dlatego też w trakcie zebrania wiele uwagi poświęcono zbilansowaniu zapotrzebowania i dostaw (popytu i podaży).

Ponadto metodologiczny dorobek konferencji posłużył FAO w jej dalszych pracach, dotyczących perspektyw rozwoju sytuacji żywnościowej świata. Obecnie FAO opracowała prognozę dla 1970 r., natomiast w ciągu 2—3 najbliższych lat opracuje prognozę dla 1975 r., z uwzględnieniem analizy wpływu zmian cen i zmian kierunków polityki ekonomicznej.

Na podstawie wypowiedzi w dyskusji delegatów wszystkich państw można stwierdzić, że w zakresie metodologii programowania produkcji rolnej i zapotrzebowania na żywność w Europie rysują się obecnie następujące główne problemy:

a) dążenie do syntezy zjawisk zachodzących w rolnictwie i problemów z tym związanych.

Wyrazem tej syntetyzującej tendencji jest, między innymi, próba metodologicznego uzgodnienia problemów wynikających z programowania produkcji rolnej z zagadnieniami popytu na żywność oraz zapowiedziana przez Sekretariat EKG

(wnioskowana między innymi przez polską delegację) próba analizy problematyki rolnictwa na tle całej gospodarki,

b) coraz bardziej akcentowane rozróżnienie programowania wieloletniego na średnio- oraz długoterminowe. Szereg delegatów informowało o próbach opracowywania prognoz średnioterminowych, obejmujących okres do 1970 r. Metody stosowane w prognozowaniu średnioterminowym są bardziej szczegółowe od ogólnych linii i kierunków rozwojowych, używanych w odniesieniu do planowania długofalowego,

c) próby wyjścia poza rozwiązanie w ramach założeń *caeteris paribus*, a w szczególności próby analizy wpływu możliwych zmian cen i zmian polityki ekonomicznej na ukształtowanie się przyszłej sytuacji w dziedzinie produkcji i spożycia żywności,

d) uwypuklenie i zdanie sobie sprawy z trudności metodycznych i praktycznych oraz dążenie do ich przezwyciężenia, np.:

- ocena, iż metodologia z dziedziny zapotrzebowania na żywność jest znacznie bardziej dojrzała i ścisła niż w zakresie programowania rozwoju produkcji rolnej,
- problem uznania za zmienną niezależną zapotrzebowania, handlu zagranicznego czy produkcji rolnej i wpływ dużego udziału rolnictwa w dochodzie narodowym danego państwa na ścisłość obliczeń. Większość ekspertów zachodnich wypowiadała się za uznaniem za zmienną niezależną zapotrzebowania i handlu zagranicznego; w krajach gospodarki planowej problem ewentualnej kontrowersji tych wskaźników nie istnieje,
- brak ścisłych danych co do faktycznego zużycia pasz na produkcję zwierzęcą i potrzeba ich uściślenia.

Dyskusja ujawniła, że doświadczenia poszczególnych krajów europejskich w zakresie metodologii są znacznie zróżnicowane, przy czym na ogół we wszystkich krajach daje się dotkliwie odczuć brak szeregu potrzebnych do badań danych statystycznych.

W dyskusji nad tym punktem porządku dziennego polska delegacja poinformowała między innymi:

- o opracowywaniu planów wieloletnich zarówno do 1980 r., jak i w bardziej szczegółowym ujęciu za lata 1966—1970,
- o zastosowaniu metod matematycznych w planowaniu, w szczególności w zakresie struktury diety żywnościowej, rozwoju przemysłu mięsnego itp.,
- o skoordynowanym (jednoczesnym) planowaniu produkcji rolnej, zapotrzebowania na żywność i handlu zagranicznego w Polsce.

Na podstawie dyskusji można wysunąć wniosek, że szereg krajów rozpoczyna badania permanentne o charakterze bardziej metodycznym i planowym w zakresie produkcji rolnej i zapotrzebowania na żywność.

2. Modele prognoz i projektowanie

W tym punkcie porządku dziennego p. Le Guay z Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) przedstawił ogólny model ekonometryczny w referacie pt. „Ogólne programowanie gospodarze”.

W referacie tym autor opisał model ogólno-ekonomiczny, który uwzględnia ludność zawodowo-czynną, wzrost ogólny produkcji, handel zagraniczny oraz problematykę dochodów i cen. Na tym ogólno-ekonomicznym tle zostały nieco bliżej uwypuklone aspekty rolnicze, a mianowicie produkcja rolna, popyt na żywność, import, obrót artykułami rolnymi i marże handlowe oraz zagadnienia cen i subsydiów.

W dyskusji nad referatem:

- podkreślono, że zaproponowany model, jako zbyt ogólny i uproszczony, może być przyjęty jedynie jako punkt wyjściowy do dalszych bardziej szczegółowych i dokładnych analiz,

- w szczególności zwrócono uwagę na ewolucję i zmiany w czasie przyjętych do modelu wielkości współczynników. Np. według danych wynikających z analizy szeregów czasowych rośnie w cenie detalicznej udział przetwórstwa i obrotu, a zmniejsza się udział rolnictwa. Teza ta była w dyskusji szczególnie naświetlana i broniona przez przedstawiciela Anglii, a także i Polski,
- uznano za celowe wprowadzenie do diskutowanego modelu — w ostatniej fazie badań — wpływu zmian cen na poziom konsumpcji żywności,
- szeroką dyskusję i polemikę wywołały tezy autora co do marż w obrocie handlowym żywnością. W szczególności w swoim wystąpieniu delegacja polska podkreślała znaczenie tzw. wartości dodanej do produktu w sferze przetwórstwa (przemysłu spożywczego) i obrotu,
- na tle dyskusji nad projektowanym modelem powstał problem ujednoczenia klasyfikacji międzynarodowej i trudności, jakie powoduje obecny stan (np. ubój i przetwórstwo mięsa są w niektórych krajach zaliczane do przemysłu, a w innych do rolnictwa).

W związku z dyskusją nad tym punktem porządku dziennego uważa się za celowe dokonanie aktualizacji i weryfikacji obliczeń cen płaconych rolnikom, cen detalicznych oraz marż przemysłu i handlu dla głównych artykułów żywnościowych w Polsce. Dokonanie takiej analizy za szereg lat pozwoli uchwycić poziom oraz dynamikę zmian w tym zakresie i wyciągnąć odpowiednie wnioski dla polityki gospodarczej.

3. Programowanie zapotrzebowania (popytu) na żywność

Przedstawiciel Francji, p. Rottier, przedstawił i omówił „Tablicę prognozy popytu na żywność we Francji”.

W swej krytycznej analizie zwrócił on uwagę na szereg braków i słabości metodologicznych, a między innymi:

- współzależność elastyczności popytu na wybrany asortyment i na całą grupę, w skład której dany asortyment wchodzi,
- obciążenie błędem statystycznym, wynikające z braków i nieścisłości okresu wyjściowego,
- różną reakcję poszczególnych grup społecznych i poszczególnych rejonów kraju na zmiany dochodu i zapotrzebowania na żywność,
- niedostateczną naszą wiedzę o zmianach jakościowych i gatunkowych,
- poziom i (większą) rozpiętość wahań zapotrzebowania na wybrane jednostkowe asortymenty, niż na łączne grupy produktów.

W dyskusji nad tym punktem porządku dziennego należy odnotować między innymi:

- znaczenie norm fizjologicznych żywienia (podkreślone przez ekspertów z krajów socjalistycznych) oraz elastyczność tych norm odnośnie uwzględnienia gustów i przyzwyczajęń ludności, a także ich zmiany w kierunku pożądanym,
- swoistą „konkurencję” między poszczególnymi asortymentami i związany z nią proces wypierania, bądź zastępowania jednych asortymentów przez inne. Proces ten nasila się coraz bardziej w miarę zbliżania się do poziomu pełnego nasycenia, który może być osiąganym w różnych krajach przy różnym zestawie żywności,
- problem możliwości ekstrapolowania obecnej elastyczności popytu na okresy przyszłe — nawet przy założeniu stabilizacji cen (ocenia się, że zmiany technologii produkcji i przetwórstwa muszą prowadzić do zmian cen, a ponadto wartość dodana w fazie przetwórstwa i obrotu zmieni relacje cen płaconych rolnikom, cen detalicznych i marż pośrednictwa).

4. Programowanie produkcji

Celem programowania produkcji jest dążenie do ukształtowania jej na poziomie odpowiadającym zapotrzebowaniu wewnętrznemu i potrzebom handlu zagranicznego. Różne rodzaje polityki dają w tym zakresie różne efekty, przy czym jest rzeczą oczywistą, że ogólna polityka ekonomiczna wpływa nie tylko na poziom produkcji, lecz i na poziom zapotrzebowania na żywność i wielkość obrotów handlu zagranicznego.

Z punktu widzenia metodologicznego w zakresie programowania produkcji rolnej należy — w wyniku dyskusji przeprowadzonej na konferencji — odnotować następujące problemy:

- w zakresie produkcji roślinnej programowanie powierzchni upraw w większości krajów nie nastęrcza trudności z uwagi na dość stabilny charakter tej opwierchni. Problemem jest natomiast projektowanie plonów. Przy stosowaniu ekstrapolacji plonów zaleca się rozwarstwienie plonów okresu wyjściowego co najmniej na 3 poziomy (wysoki, średni i niski), co w powiązaniu z analizą dotychczasowego trendu pozwoli na bardziej prawidłową ekstrapolację przyszłości. Coraz silniej jednak zaleca się odchodzenie od metody ekstrapolacji za rzecz metody nakładów i wyników (m. in. z uwzględnieniem efektywności nawożenia),
- w zakresie produkcji zwierzęcej ocenia się, że dominującą rolę odgrywają relacje cen oraz wskaźniki zużycia pasz na jednostkę wagową produkcji zwierzęcej,
- w tym świetle centralnym problemem metodologii (i praktyki) programowania produkcji rolnej staje się bilans paszowy, któremu w dyskusji poświęcono w czasie konferencji bardzo dużo uwagi.

Dyskusja uwypukliła szereg słabości w tym zakresie — przede wszystkim wiadomo, jakie powinny być normy zużycia pasz na produkcję zwierzęcą, natomiast brak jest wystarczająco wiarygodnej statystyki, która odpowiadałaby na pytanie, jakie jest faktyczne zużycie. Trudności w tej dziedzinie pogłębia fakt zmiany metody żywienia i wzrost roli mieszanek paszowych oraz koncentratów kosztem relatywnego zmniejszenia roli łąk, pastwisk i pasz nieuchwytnych. Może to nawet prowadzić do stwierdzenia pozornego pogarszania efektywności spasanania.

Dyskusja na temat bilansu paszowego w czasie konferencji nie doprowadziła do uzyskania jasności co do metodologii w tym zakresie i postanowiono prace te kontynuować w poszczególnych krajach.

5. Programowanie handlu zagranicznego.

6. Wpływ polityki ekonomicznej na prognozy i perspektywy

Oba punkty porządku dziennego zostały połączone i przedyskutowane łącznie. W dyskusji podkreślono m. in. następujące sprawy:

- polityka ekonomiczna poszczególnych państw i jej wpływ na prognozy i perspektywy wykracza daleko poza ramy i możliwości grupy ekspertów do spraw metodologicznych, ponadto jest to problem o delikatnym charakterze,
- z punktu widzenia metodologii uznano, że polityka ekonomiczna działa oczywiście zarówno na produkcję, popyt jak i handel zagraniczny, choć były odosobnione i chyba niesłuszne głosy, że polityka ekonomiczna wpływa tylko na produkcję i handel, a nie na zapotrzebowanie na żywność.

Ciekawy jest natomiast problem, czy zachowanie się rolników jest zawsze w pełni racjonalne ekonomicznie, co oznaczałoby ich niepełną podatność na działanie każdego przedsięwzięcia polityki ekonomicznej:

- dla szeregu decyzji polityki ekonomicznej są wystarczające lub wręcz potrzebne proste sformułowania i wnioski i nie każdy problem wymaga rozwiązania ekonometrycznego, które byłoby zbyt pracochłonne lub zbyt skomplikowane. Znaczenie modeli ekonometrycznych polega zresztą nie na tym, że rozwiązują one problem (tego zrobić one nie są w stanie), lecz na tym, że pozwalają one na lepsze przedstawienie i zrozumienie istniejących problemów,
- przy zestawianiu prognoz międzynarodowych (opracowywanych w ramach organizacji międzynarodowych (np. w FAO) dla całego świata, powstaje trudny problem metodologiczny uwzględnienia lub weryfikacji sprzecznych (a może i błędnych) założeń polityki poszczególnych państw. Uznano jednak, że nie należy próbować dawać poglądu, jak dany problem ma być rozwiązany, lecz jakie — na skutek określonej polityki poszczególnych państw — mogą powstać na arenie międzynarodowej w przyszłości problemy, które będą wymagały specjalnego rozwiązania.

W tym punkcie porządku dziennego delegacja polska przedstawiła model i instrumenty polityki państw w zakresie rynku rolnego i dochodów rolniczych, co spotkało się z dużym zainteresowaniem uczestników konferencji.

7. Sprawy różne

Bibliografia z zakresu programowania rozwoju produkcji rolnej i zapotrzebowania na żywność

Projekt bibliografii opracowanej przez FAO przy współpracy ekspertów poszczególnych krajów, został przyjęty. W spisie bibliograficznym dominują pozycje i opracowania z zakresu zapotrzebowania na żywność, co odpowiada stanowi wiedzy i nauki w tym zakresie.

W bibliografii figurują we właściwej proporcji prace polskie. Bibliografia została przyjęta i będzie ona opublikowana przez FAO.

Plan pracy grupy ekspertów na przyszłość

W wyniku ożywionej dyskusji na temat planu pracy grupy ekspertów na przyszłość postanowiono w sprawozdaniu do akceptacji Sekretariatu Komitetu Rolnego EKG ONZ przedstawić następujące sugestie:

- a) zastosowanie metod matematycznych w dziedzinie programowania produkcji rolnej i zapotrzebowania na żywność,
- b) rozwój rolnictwa na tle całej gospodarki narodowej,
- c) ceny rolne i ceny detaliczne na tle polityki kształtowania dochodów rolniczych.

Przewiduje się, że następne posiedzenie grupy ekspertów odbędzie się w 1964 r. lub na przełomie 1964 i 1965 r.

Ogólna ocena narady

Omawianą konferencję należy ocenić na tle czterech poprzedzających ją narad, poświęconych zapotrzebowaniu na żywność w Europie (1958, 1959) i metodologii planowania rolnictwa (1960, 1961). Konferencja obecna spełniła postawione przed nią zadania.

Do jej pozytywnych osiągnięć należy zaliczyć:

- a) przedyskutowanie szerokiego kręgu zagadnień z zakresu metodologii opracowywania perspektyw zapotrzebowania na żywność oraz rozwoju produkcji rolnej, a szczególnie koordynacji tych dwóch stron bilansu żywnościowego,
- b) zapoznanie się z najnowszym dorobkiem europejskim w tym zakresie, w tym z wynikami badań,
- c) uzyskanie i przywiezienie szeregu oryginalnych opracowań, które informują o stanie prac i badań w zakresie zapotrzebowania na żywność i programowania produkcji rolnej w różnych krajach.

Materiały te winny być przedmiotem szczególnego zainteresowania Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, Ministerstwa Rolnictwa, Instytutu Ekonomiki Rolnej Ministerstwa Przemysłu Spożywczego i Skupu itp.

Podsumowując dorobek konferencji nie można pominąć roli delegacji krajów socjalistycznych, które to kraje wniosły swój aktywny wkład w naradę.

Do pewnych braków konferencji należy zaliczyć:

- niezbyt wyrównany poziom i aktywność delegacji poszczególnych krajów,
- pewne różnice poglądów pomiędzy poszczególnymi delegacjami co do tematyki planu pracy grupy ekspertów na przyszłość.

W sumie jednak konferencja stała na wysokim poziomie i udział w niej dla naszego kraju należy ocenić jako korzystny i użyteczny.

W. Kamiński